

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Eline Palm

Borde djurplågeri anses vara ett artbrott?

- En kritisk analys av rättsläget

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Matilda Arvidsson

Termin: VT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.3 Avgränsning och material	7
1.4 Metod och perspektiv	8
1.5 Forskningsläge	8
1.6 Disposition	9
2 DJURENS RÄTTSLIGA STÄLLNING	10
2.1 Skyddsintresset – ett etiskt intresse	10
2.1.1 Offer för brott – men inte brottsoffer i lagens mening	11
2.2 Djurplågeri, 16:13 BrB	12
2.2.1 Lidande	12
2.2.2 Uppsåt/grov oaktsamhet	12
2.3 Djurskyddslagstiftningen och EU-rätt	13
3 ARTBROTT	15
3.1 Presumtion för fängelse	15
3.2 Allmänpreventiva skäl	15
3.3 Kriminalpolitiska överväganden över tiden	16
3.4 Fängelsefrekvensen	17
4 DJURPLÅGERI OCH ARTBROTTSFRÅGAN	19
4.1 Påföljdsstatistik	19
4.1.1 Rättens bedömning av djurs lidande	19
4.1.2 Kritik mot vanvårdspraxis	20
4.1.3 NJA 2006 s.339	22
4.2 Utbredning, mörkertal och ökning	23

4.2.1	Brottets natur	23
4.2.2	Statistik	23
4.2.3	Djurskyddskontrollen	24
4.2.4	Djurplågeriets ökning – med sadistiska förtecken	25
4.2.5	Fortsatt mörkertal	26
4.2.6	Sekretessen inom hälso- och sjukvården	26
4.3	Kriminalpolitiskt intresse	27
4.3.1	Våldssambandet	27
4.3.2	Brister i polisiära rutiner	29
4	ANALYS OCH SLUTSATS	30
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	38

Summary

In general, animal cruelty is not seen as a crime that should result in imprisonment (Sw. 'artbrott'), as a consequence of the case NJA 2006 page 339. This essay examines whether there are good reasons for animal cruelty to be considered as artbrott.

Whether or not a crime is to be considered as an 'artbrott' is mainly established by HD, since neither the law nor preparatory work give any exhaustive information about its applicability. Main criterias for 'artbrott' are whether the crime has assumed a certain spreading or malignant form, and if the crime is difficult to prevent or hard to discover. It has also been argued that the concept includes other criminal political interests, for example to better reflect the public opinion on certain crimes. In this sense, 'artbrott' can be used to sharpen the view on certain crimes.

At the time of NJA 2006 page 339, the number of unrecorded cases was considerable, as regards the spread and the form of animal cruelty over the country. The same year it was revealed in a report from the Animal Welfare Agency that the controls of the animal protection were seriously inadequate. In 2009 the responsibility for the controls was nationalized, and thereafter a statistic increase of injunctions and detentions could be seen. Moreover, violations of the Animal welfare Act and cases of animal cruelty increased. The police authority also noted that animal cruelty cases began to adopt more serious forms of sadistic nature.

Moreover, there are confidentiality regulations rendering it impossible for the health- and medical staff as well as social workers to forward information on animal cruelty to the concerned authority. For a long time the confidentiality has contributed to a number of unrecorded cases of pets being ill-treated in private homes. It has, however, recently been voted on a removal of certain secrecy breaching provisions. The proposal focuses upon

the criminal political interest of disclosing animal cruelty. Studies have shown a strong link between the family's pet being subject to violence or ill treatment, and the partner being subject to physical abuse.

The state investigator of a new animal protection law has established that the well-being of the animals is important to the public health. Certain species have even been granted status as family members. The interest in preventing animal cruelty is, according to legislation, the community's interest in animals being well treated. Since animals are not regarded as plaintiffs in animal cruelty cases, animals are in a vulnerable position, unable to assert themselves legally. People and animals are mutually dependent on each other - this should be reflected in the penalty.

Since HD in NJA 2006 page 339 refers to the penalty statistics when deciding whether animal cruelty is an 'artbrott' or not, it is vital to analyze these penalties. It has developed a too mild a penalty practice which has been criticized. It has been argued that the court underestimates the suffering of the animals in favour of the perpetrator's situation, and therefore misjudges the penal value. Critics have exemplified with, according to them, a typical case of neglect. NJA 2006 page 339 shares many similarities with this case.

In my essay I come to the conclusion that animal cruelty is widely spread, has adopted more serious forms with sadistic traits, and has increased, in relation to the premises presented in NJA 2006 page 339. Moreover, animal cruelty is hard to discover and important to prevent, in regard of public health and in order to prevent domestic violence.

Finally, I consider there to be strong legal reasons to consider animal cruelty as 'artbrott' with the presumption of imprisonment.

Sammanfattning

Djurplågeri ses i allmänhet inte som ett artbrott efter det prejudicerande rättsfallet 2006 s.339. Min uppsats undersöker om det finns goda rättsliga skäl till att betrakta djurplågeri som ett artbrott.

Huruvida ett brott ska anses vara ett artbrott eller inte fastslås huvudsakligen av HD:s praxis, eftersom varken lag eller förarbeten ger uttömmande information kring begreppet. Huvudsakliga artbrottskriterier är om brottsligheten antagit en viss utbredning, elakartade former samt om brottet är svårförebyggt eller svårupptäckt. Det har också argumenterats att i begreppet intolkas kriminalpolitiska intressen, som att kunna styra den allmänna opinionen och skärpa synen på vissa brott.

Vid tiden för ovan rättsfall var mörkertalet stort vad gällde utbredningen och formerna av djurplågeri över landet. Samma år framkom nämligen i en rapport från Djurskyddsmyndigheten att kontrollerna av djurskyddet var allvarligt bristfälliga. Man förstärkte därför kontrollerna år 2009. Därefter såg man en statistisk ökning av förelägganden och omhändertaganden. Även brott mot djurskyddslagen och djurplågeribrott ökade. Polismyndigheten noterade att djurplågeriet börjat anta allvarliga former med sadistiska förtecken.

Det finns dessutom sekretessbestämmelser som omöjliggör för hälso-och sjukvårdspersonal samt socialtjänsten att lämna vidare uppgifter om djurskyddsproblem till berörd kontrollmyndighet. Detta har länge bidragit till ett mörkertal av husdjur som far illa i privata hem. Djuren har underskattats i riskbedömningar i våldsrelationer. Nyligen har riksdagen dock röstat igenom ett förslag om sekretessbrytande bestämmelse. I förslaget fokuseras på det kriminalpolitiska intresset av att komma åt djurplågeri, eftersom studier visat på ett starkt samband mellan våld i nära relationer och djurmisshandel.

Den statliga utredningen av en ny djurskyddslag har fastslagit att djurens välmående är viktig för folkhälsan. Vissa djurarter har till och med börjat få status som familjemedlemmar. Skyddsintresset för djurplågeri är enligt lagstiftning samhällets intresse av att djur behandlas väl. Då djuren inte anses som målsägande i djurplågerifall, befinner de sig i en utsatt brottsofferställning, utan möjlighet att hävda sin rätt. Eftersom vi människor och djuren har ett ömsesidigt beroende av varandra, finns det ett kriminalpolitiskt intresse i att skärpa synen på djurplågeri.

I Sverige bidrar vidare den juridiska statusen djur har till att de inte prioriteras i svenska rättssystemet, och straffvärdet blir lågt. HD hänvisade i NJA 2006 s.339 till bl a påföljdsstatistik för att dra slutsatser om djurplågeri och artbrott. Det har framförts att rätten undervärderar djurens lidande till förmån för gärningsmannens situation, och därför missbedömer straffvärdet. Kritiker har, som stöd för sin kritik, exemplifierat med ett enligt dem typiskt felbedömt vanvårdsfall. NJA 2006 s.339 delar många likheter med detta fall, och det är därför beklagligt att fallet fått prejudicerande verkan.

Sammanfattningsvis anser jag att min uppsats visar att djurplågeri är utbrett, har antagit allvarliga former med sadistiska förtecken samt har ökat sedan rättsfallet NJA 2006 s.339. Djurplågeri är dessutom svårupptäckt och viktigt att förebygga, både med hänsyn till folkhälsan och för att förebygga och komma åt våldsrelationer.

Avslutningsvis anser jag att det finns starka rättsliga skäl till att djurplågeri borde ses som artbrott, med presumtion för fängelse.

Förkortningar

Artbrott

BrB

BRÅ

GM

HD

HovR

KU

NJA

Prop

RB

RH

SOU

SvJT

TR

Brottslighetens art

Brottsbalken

Brottsförebyggande Rådet

Gärningsman

Högsta Domstolen

Hovrätten

Konstitutionsutskottet

Nytt juridiskt arkiv

Proposition

Rättegångsbalk

Rättsfall från Hovrätterna

Statens offentliga utredningar

Svensk Juristtidning

Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Djurplågeri har ett straffmaximum om två år för att markera allvaret i brottet.¹ På senare tid har det dock redovisats via nyhetsmedia och tidningen Djurskyddet att trots att allvarliga fall av djurplågeri begås, resulterar endast ett fåtal domar i fängelse.² Den vanligaste påföljden är istället villkorlig dom förenat med böter.³ Min uppsats är skriven mot bakgrund av djurens utsatthet som brottsoffer och nuvarande påföljdspraxis avseende djurplågeri.

1.2 Syfte och frågeställning

Djurplågeri ses generellt inte som artbrott idag efter NJA 2006 s.339. Min frågeställning är emellertid; borde djurplågeri betraktas som artbrott? Uppsatsens syfte är att undersöka om det vid tiden för rättsfallet fanns, och fortfarande finns, goda rättsliga skäl till att djurplågeri borde ses som artbrott.

För att uppnå syftet analyserar jag bristen på samstämmighet mellan å ena sidan en allmän omsorg om djur i lagstiftningen, och å andra sidan hur påföljdspraxis ser ut. Uppsatsen syftar även till att utreda ”brottslighetens art” för att se om djurplågeri uppfyller kriterierna som ställs för artbrott. Uppsatsen tar därefter utgångspunkt i de argument som framförs i det prejudicerande rättsfallet NJA 2006 s.339, som fastslår att djurplågeri i allmänhet inte bör anses vara ett artbrott.

¹ Striwing, (1987) s.167.

² Wikén, Johan: ”Här är Sveriges värsta djurplågare”, Metro, <<http://www.metro.se/artikel/h%C3%A4r-%C3%A4r-sveriges-v%C3%A4rsta-djurpl%C3%A5gare>>, besökt 2017-05-18.
Jmf Hörlin, Katarina: ”Åklagare: inför grovt djurplågeri”, Tidningen Djurskyddet, <<http://tidningen.djurskyddet.se/2016/06/aklagare-infor-grovt-djurplageri/>>, besökt 2017-05-18.

³ Diesen (2016) s.178.

1.3 Avgränsning och material

Framställningen tar utgångspunkt i argumenten i rättsfallet NJA 2006 s.339. För att analysera argumenten ger jag en översiktlig syn på rättsläget avseende artbrott. Jag redogör främst för det som lagen och förarbeten uttalar om artbrott men även viss doktrin, huvudsakligen uttalanden av riksåklagare Anders Perklev.

Ett huvudargument i NJA 2006 s.339 rör omfattningen av djurplågeri. För att försöka utreda mörkertalet av djur som far illa vid tiden för nämnda rättsfall hänvisas bl a till kontrollmyndigheters rapporter om djurskyddskontroller, samt statistik från den statliga utredningen av djurskyddslagen från 2011. Jag har dessutom använt mig av Eva Diesens och Carin Holmbergs studier avseende djur som far illa i våldsrelationer. Diesen är jurist med inriktning på djurjuridik och brottsofferfrågor och Holmberg är sociolog och forskare vid Centrum för genusstudier vid Stockholms universitet. De hänvisar i sin tur till amerikansk forskning, som belyst detta starka våldsband. Därför hänvisas även till amerikanska studier.

Ett annat huvudargument i det prejudicerande rättsfallet berör påföljdsstatistiken. Jag har avgränsat mig till att främst behandla rättens bedömning av djurens lidande i förhållande till hur andra aspekter påverkat påföljden i några rättsfall. Jag har främst fokuserat på en debattartikel, vari f.d. överåklagare Sven Erik Alhem och expertveterinär Johan Beck-Friis uttryckt kritik mot påföljdspraxis i vanvårdsfall.

För att läsaren ska få en förståelse för djurens rättsliga ställning samt den omsorg de ska erhålla enligt lagen, ges även en översiktlig genomgång av 16:13 BrB, som behandlar djurplågeri, samt djurskyddslagens grundläggande bestämmelser.

1.4 Metod och perspektiv

Jag kommer att använda mig av en rättsdogmatisk analys med ett djurrättsperspektiv. Inspiration har jag hämtat från en viktig företrädare inom djuretikens område; filosof och professor Peter Singer. Han ifrågasätter distinktionen mellan människor och djur och använder begreppen ”mänskliga” och ”icke-mänskliga” djur. Singer gör en viss åtskillnad, som återspeglas i vår rättsordning. Han anser dock att skillnaden mellan människa och djur inte är så stor och hans emfas är därför på likheterna. Dessa likheter mellan människa och djur utgör det perspektiv som jag utgår ifrån i min analys. Jag kommer att redogöra för gällande rätt vad avser djurens ställning samt artbrott, utvärdera argument i rättsfall och i min analys öppna upp för förändringar de lege ferenda.

1.5 Forskningsläge

Utredaren av en ny djurskyddslag hävdade att man inte verkade prioritera djurskyddet inom forskningen. Utredaren konstaterade att det var olyckligt, eftersom all utredning som leder till förändringar bygger på just vetenskap och beprövad erfarenhet.⁴ Det kan argumenteras att utredaren även ifrågasätter om djurplågeri inte borde ses som artbrott.⁵

Att djurskyddsområdet inte prioriteras reflekteras i den långsamma takt i vilken lagförändringar sker. Helena Striwing, en av landets ledande experter på djurrätt, jurist och veterinär, har nyligen uttalat att djurskyddet verkar ha en nedåtgående trend. Hon ser ett stort behov av förändring, med hänvisning bl a till sekretessen inom sjukvård och socialtjänst.⁶ Sekretessen bidrar till ett stort mörkertal av djur som far illa. Detta framförallt då man, främst genom amerikanska studier, sett ett starkt samband mellan våld i nära relationer och misshandel eller vanvård av djur.

⁴ SOU 2011:75 s.379.

⁵ Se SOU 2011:75 s.838.

⁶ Hörlin, Katarina: ”Detta vill vi se i en ny djurskyddslag”, Tidningen Djurskyddet, <<http://tidningen.djurskyddet.se/2017/04/detta-vill-vi-se-i-en-ny-djurskyddslag/>>, besökt 2017-05-18.

Artbrottsbegreppet är väldigt sparsamt behandlat i lagstiftning och förarbeten. Begreppet är istället huvudsakligen definierat genom praxis. Ett prejudicerande rättsfall har fastställt att djurplågeri i allmänhet inte ska anses som artbrott - NJA 2006 s.339. Striwing hävdar att domstolarna inte straffar lika hårt efter HD:s dom, och att konsekvensen blivit att utdömmande av fängelsestraff sällan förekommer i djurplågerifall. Även f d riksåklagare Fredrik Wersäll påpekar i anknytning till rättsfallet att efter att HD fällt ett avgörande tenderar domstolar behandla alla fall av det slag som om de vore precis lika.⁷

Denna underprioritering av djurskyddet, det mörkertal som finns av djur som far illa och det faktum att artbrottsbedömningen till stor del styrs av praxis, bidrar till vikten av en kritisk analys av domen som fastställt att djurplågeri generellt inte ska anses vara ett artbrott.

1.6 Disposition

Uppsatsen inleds med en översiktlig beskrivning av djurens rättsliga ställning enligt lagstiftningen, med syftet att senare analysera hur denna påverkar hur samhället och rättsväsendet värderar djuren. Därefter utreds begreppet ”brottslighetens art”, med fokus på lag och förarbeten, och enbart viss doktrin. I efterföljande del redogörs för huvudargumenten i NJA 2006 s.339. Påföljdsstatistiken i djurplågerifall samt omfattningen av djurplågeri är två huvudargument. Jag utreder därför i efterföljande avsnitt hur domstolars värdering av djurens lidande i vissa rättsfall påverkat påföljden. Därefter undersöker jag mörkertalet och omfattningen av djur som far illa, framförallt vid tiden för avgörandet. Avslutningsvis görs en analys av rättsläget.

⁷ Kerpner, Joachim, ”Sveriges grymmaste djurplågare”, Aftonbladet Nyheter, <<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article11970858.ab>>, besökt 2017-05-18.

2 Djurens rättsliga ställning

2.1 Skyddsintresset – ett etiskt intresse

Djurskyddet intresserar många människor i hög grad och är en viktig etisk fråga med djup och bred förankring i vårt medvetande. Så beskrivs i djurskyddslagens proposition (1987/88:93) vårt svenska engagemang för djuren. Man hävdade att människor markerat sin välvilja mot djuren genom att bli ansluta sig till djurskyddsföreningar.⁸ I en översyn från 2011 av vår nuvarande djurskyddslag skriver utredaren att det senaste decenniets ökade kunskaper om djuren och deras behov lett till ett ökat intresse för deras välmående.⁹ Vissa arter av sällskapsdjur har till och med fått status som familjemedlemmar.¹⁰ Utredaren gör en koppling mellan en god djurvälstånd och en god folkhälsa. Med hänsyn till denna koppling är djurvälståndet viktig inte bara ur ett moraliskt perspektiv utan även ur ett folkhälso-perspektiv.¹¹

Diesen menar dock att det finns ett etiskt dilemma i vår uppfattning om vårt djurskydd i relation till hur den faktiska lagstiftningen ser ut. Hon hänvisar till den allmänna uppfattningen i Sverige att vi har ett gott djurskydd¹², samtidigt som lagstiftningen delvis behandlar djuren som ägodelar.¹³ Djuren definieras nämligen i straffrättslig mening som saker¹⁴ trots att djurskyddslagen (1988:534) utgår från att djur inte bara är ägodelar utan även levande individer med artspecifika behov.¹⁵

Djurens status påverkar hur den juridiska processen ser ut. Djuren saknar part- och processrättsliga förutsättningar samt talerätt, och därmed saknar de

⁸ Prop. 1987/88:93 s.14.

⁹ SOU 2011:75 s.21.

¹⁰ Ibid. s. 320.

¹¹ Ibid. s.22.

¹² Jmf. Dir. 2009:57 s.2.

¹³ Diesen (2016) s.15f.

¹⁴ SOU 1986:14 s.316.

¹⁵ Diesen (2016) s.28.

möjlighet att vara behörig part i en rättegång.¹⁶ I tvister gällande djur, eller brott mot djur, förblir djuret ett rättsobjekt i processen och kan inte bli ett rättssubjekt.¹⁷

2.1.1 Offer för brott – men inte brottsoffer i lagens mening

Djur kan vara offer för brott, men betraktas alltså inte enligt lagen som brottsoffer. Brottsofferbegreppet avser nämligen främst enskilda fysiska personer som direkt drabbats av brott. Den juridiska termen målsägande, som återfinns i rättegångsbalken (1942:740), korresponderar huvudsakligen med brottsofferbegreppet. Inom målsägandebegreppet inkluderas dock även juridiska personer.¹⁸

För att identifiera målsägande, utgår man huvudsakligen från brottets skyddsintresse. Brottsbalkens (1962:700) kapitelindelning ger viss ledning till vilket skyddsintresset är. Kriminaliseringen av djurplågeri återfinns i kapitel 16, som behandlar brott mot allmänheten.¹⁹ I specialmotivering till BrB skriver man att kriminaliseringen av djurplågeri är motiverad utifrån etiska intressen. Det är samhällets intresse av att djur behandlas väl som är skyddsintresset.²⁰ Eftersom djuret inte ses som målsägande kan inte heller t ex djurskyddsorganisationer agera djurens ombud i djurplågerifall.²¹ Vid angrepp på annans husdjur aktualiseras ”sakstatusen”, och ansvar för stöld och skadegörelse kan bli tillämpligt. I dessa fall anses ägaren som målsägande.²²

I den allmänna straffrätten, BrB, återfinns djurplågeribrottet i 16 kap 13 §, och i specialstraffrätten finns djurskyddslagen. Brott mot djurskyddslagen är

¹⁶ Cedergren, (2011) s. 66f. jmf Diesen (2016) s.183f.

¹⁷ Diesen (2016) s.184.

¹⁸ Ibid. s.184f.

¹⁹ Ibid. s.185.

²⁰ SOU 1986:14 s.316.

²¹ Diesen (2016) s.185.

²² SOU 1986:14 s.316, jmf. Diesen (2016) s.184.

dock subsidiärt till djurplågeribrottet.²³ Enligt djurskyddslagen ska man inte dömas till ansvar enligt denna, om gärningen är belagd med samma eller strängare straff i brottsbalken. Man prövar alltså först om man ska döma för djurplågeri och därefter om man ska döma för brott mot djurskyddslagen.²⁴

2.2 Djurplågeri, 16:13 BrB

2.2.1 Lidande

För att dömas för djurplågeribrott krävs att djuret utsatts för lidande.²⁵

Enligt förarbete är det utan betydelse hur GM orsakat lidandet, men lagtexten exemplifierar misshandel, överansträngning samt vanvård. Med lidande menas främst en plåga som djuret utsatts för av inte obetydlig intensitet och varaktighet.²⁶ Ett lättare tillrättavisande slag med hand eller spö anses inte tillräckligt, även om det resulterar i viss smärta. Om smärtan däremot skulle innebära mer varaktigt obehag anses djuret utsatt för lidande.²⁷ Psykiskt lidande inkluderas i lidandebegreppet, inte enbart fysiskt; även ångest innefattas.²⁸ Vad beträffar rekvisitet ”otillbörligt lidande” syftas på visst lidande som djur kan utsättas för, motiverat utifrån vad man anser vara av legitimt intresse, exempelvis forskningsändamål.²⁹

2.2.2 Uppsåt/grov oaktsamhet

De subjektiva rekvisiten kräver att GM har viss insikt om sannolikheten för effekten av sitt handlande i gärningsögonblicket.³⁰ Rekvisitet grov oaktsamhet bör enligt förarbetena inte tolkas alltför snävt, men några generella kriterier på grov oaktsamhet har inte angetts.³¹ Däremot anges några omständigheter som påverkar bedömningen. Till exempel bör högre krav kunna ställas på den som yrkesmässigt hanterar djur.³² Uppenbar grov

²³ Diesen (2016) s.162f.

²⁴ Diesen (2016) s.163, jmf. Djurskyddslagen 36, 36a-b§§.

²⁵ Prop. 1987/88:93 s.71f., jmf. Prop. 1972:122 s.10.

²⁶ Prop. 1972:122 s.10.

²⁷ Prop. 1987/88:93 s.53.

²⁸ Ibid. s.50.

²⁹ Ibid. s.12.

³⁰ Diesen (2016) s.168, jmf 1:2 BrB om krav på uppsåt hos GM.

³¹ Prop. 1972:122 s.10f.

³² Ibid s.10f.

oaktsamhet föreligger när djur utsatts för sådant lidande att de dör av lidandet eller måste nödslaktas. Även vid mindre svåra konsekvenser kan man uppnå rekvisitet. Har man behandlat ett stort antal djur vårdslöst under en relativt lång tid kan man anses som grovt oaktsam. Inte heller ska den som är vårdslös genom okunnighet undkomma ansvar. Man ska inte försätta sig i en situation man borde ha förstått innebar en risk för djuret att tillfogas lidande. Man kan uppnå rekvisitet även om man inte åsidosatt särskilda djurskyddsföreskrifter. Man utgår då i bedömningen från hur en omdömesgill person skulle ha agerat.³³

Straffvärdesbedömningen

I bedömningen av straffvärdet av djurplågeri ska rätten även ta hänsyn till vissa omständigheter. Framförallt till strafflindringsgrunden i 29:3 BrB, samt försvårande omständigheter enligt 29:2. De subjektiva faktorerna hos GM, såsom avsikt och motiv, ska man också beakta enligt 29:1 2 st. Tidigare brottslighet är en ytterligare faktor som beaktas, 29:4.

2.3 Djurskyddslagstiftningen och EU-rätt

Djurskyddslagens tillämpningsområde är omfattande. Lagen aktualiseras så fort någon håller husdjur eller andra djur i fångenskap.³⁴ Lagens huvudsyfte är främst av preventiv karaktär och syftar till att förebygga att djur utsätts för lidande.³⁵ Brott mot djurskyddslagen är ett handlingsbrott i den bemärkelsen att det kan vara tillräckligt att GM handlat fel, eller underlåtit att göra något, oberoende av om djuret lidit skada eller inte.³⁶

I djurskyddslagstiftningen återfinns grundläggande bestämmelser för hur djurskötseln måste skötas.³⁷ Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande samt sjukdom. De ska ges tillräckligt med foder, vatten och tillsyn.³⁸ Behöver djuret vård ska det få det snarast.³⁹ Det finns även regler

³³ Prop. 1972:122 s.11f.

³⁴ Djurskyddslagen 1§.

³⁵ Prop. 1987/88:93 s.14.

³⁶ Prop. 1987/88:93 s.71f. jmf Diesen (2016) s.162.

³⁷ Se tex djurskyddslagen 2-9§§.

³⁸ Ibid. 2-3§§.

för omhändertagande av djur.⁴⁰ Djurskyddslagen kompletteras med en djurskyddsförordning (1988:539) innehållande mer specifika krav. Jordbruksverket är dessutom enligt förordningen ansvarig myndighet för bindande föreskrifter och allmänna råd.

Djurskyddslagen och dess förordning kompletterar de EU-förordningar som finns inom detta tillämpningsområde. Regeringen har tillkännagett vilka EU-förordningar som kompletteras av lagen i Svensk författningssamling.⁴¹ EU-rätten har företräde framför nationell rätt. Nationella myndigheter och domstolar är skyldiga att tolka regler i ljuset av EU:s regelverk.⁴² Det finns en grundläggande bestämmelse för djurskydd i artikel 13 FEUF som bl a anger att när medlemsstaterna genomför och utformar sin politik ska de fullt ut ta hänsyn till välfärd för djuren som kännande varelser. Samtidigt ska unionen och medlemsstaterna respektera varandras lagar, sedvänjor etc.⁴³

Ovanstående artikel har lett till att ett antal länder ändrat i sina djurskyddslagar. Diesen förklarar att åsikterna har gått isär kring vad erkännandet innebär, då någon lag om hur djur får behandlas inte föreslagits. Vissa anser att ändringen får mest symbolisk betydelse. Diesen tror dock att förändringarna på sikt kan resultera i en viktig attitydförändring i förhållande till djuren.⁴⁴

³⁹ Ibid. 9§.

⁴⁰ Ibid. 30-34§§.

⁴¹ Tillkännagivande (2013:419) av de EU-bestämmelser som kompletteras av djurskyddslagen (1988:534), jmf Djurskyddsförordning (1988:539) 1-1a§, jmf Diesen (2016) s.19.

⁴² Diesen (2016) s.21.

⁴³ Konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt 2012/C 326/01.

⁴⁴ Diesen (2016) s.23.

3 Artbrott

3.1 Presumtion för fängelse

Fängelse anses vara en svårare påföljd än böter, villkorlig dom och skyddstillsyn.⁴⁵ Det finns en presumtion mot fängelsestraff. Detta innebär att en lindrigare påföljd än fängelse eftersträvas genom att fästa särskilt avseende vid vissa omständigheter.⁴⁶ Det finns dock tre typer av omständigheter som kan bryta denna presumtion mot fängelse. Dessa är brottslighetens straffvärde, återfall och art.⁴⁷

Vad som menas med brottslighetens art är tämligen omstritt och oklart. Det är nämligen inte helt klarlagt i lagstiftningen, förarbeten eller praxis vad brottslighetens art är, eller hur man kommer fram till vilka brott som inbegrips i artbrottsbegreppet. Ibland räcker det inte att konstatera att en viss brottstyp föreligger, utan därtill måste en viss grad av brottslighet ha uppnåtts för att medföra fängelse.⁴⁸

3.2 Allmänpreventiva skäl

I förarbete förklaras brottslighetens art utgöra vissa brott som motiverar fängelse, trots att de inte har ett särskilt högt straffvärde, främst av allmänpreventiva skäl.⁴⁹ Departementschefen har uttalat att genom att definiera vissa brott som artbrott vill man uppnå en moraltbildande eller moralförstärkande effekt, samt en avskräckningseffekt för att motverka den aktuella brottstypen.⁵⁰

⁴⁵ 1:5, 30:1 BrB.

⁴⁶ 30:4 1st, 29:5 BrB.

⁴⁷ 30:4 2st BrB.

⁴⁸ Jareborg, Zila, (2014) s.140.f.

⁴⁹ Prop. 1987/88:120 s.100.

⁵⁰ Prop. 1997/98:96 s.116f.

Enligt förarbete ska man också beakta om brottsligheten blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former.⁵¹ Departementschefen har utöver detta tillagt att viktiga allmänpreventiva omständigheter är om brotten är svåra att förebygga eller upptäcka. Detta bekräftas i rättspraxis, i NJA 1992 s.190. Vidare har departementschefen anfört att ytterligare aspekter som talar för artbrott är t ex om brottstypen innebär angrepp på den personliga integriteten, åsidosättande av respekt för rättsväsendet, eller påverkan av möjligheterna att upprätthålla straffsystemets effektivitet.⁵² Några artbrott exemplifieras i propositionens förarbete, bl a rattfylleri och vissa former av misshandel. Med dessa brott medföljer en presumtion för fängelse, och endast om särskilda skäl föreligger ska annan påföljd än fängelse väljas.⁵³

3.3 Kriminalpolitiska överväganden över tiden

Riksåklagare Anders Perklev argumenterar att mycket tyder på att lagstiftaren tolkat in även andra kriminalpolitiska intressen än de direkt brottsförebyggande i begreppet allmänprevention.⁵⁴ Vissa brott kräver inte att man understryker allvaret genom en strängare påföljd, argumenterar han, eftersom rättsstridigheten är inbyggd i själva brottskonstruktionen. Dessa gärningar anser man ska vara kriminaliserade och under alla omständigheter klandervärda. Han exemplifierar med stöld och bedrägeri, som i huvudregel inte anses vara artbrott. Däremot finns vissa brottstyper, såsom misshandel och rattfylleri, vilka ofta hänförs till artbrottskategorin. Kriminalpolitiska överväganden bestämmer de straffbara gränserna för dessa brott. Gränserna varierar över tiden, och Perklev skriver att synen på misshandel och rattfylleri på senare tid har skärpts. Därmed har även brottens straffbara områden utvidgats.⁵⁵

⁵¹ Prop. 1987/88:120 s.100.

⁵² Prop. 1997/98:96 s.116f.

⁵³ Prop. 1987/88:120 s.100.

⁵⁴ Perklev, Anders, Artbrotten från praktisk synpunkt, SvJT 2003 s. 159. <<http://svjt.se/svjt/2003/154>>, besökt 2017-05-21.

⁵⁵ Ibid. s.159 f.

Han skriver vidare att man genom straffpåföljden vill kunna bekräfta eller påverka en attitydförändring i samhället vad gäller de kriminaliserade gärningarna. Ibland blir det väldigt kontroversiellt. Han exemplifierar med barnaga som somliga kanske fortfarande förespråkar. Perklev menar således att brottslighetens art inte bara påverkas av behovet av att stävja vissa brott, utan också av kriminalpolitiska överväganden, vilka ändras över tiden.⁵⁶

3.4 Fängelsefrekvensen

Martin Borgeke, f.d. hovrättslagman och justitieråd, poängterar det märkliga i att lagstiftaren knappt behandlat artbrott i förarbetet, trots att det är så viktigt, samt att syftet med reformen var att ge domstolarna mer konkret vägledning vid påföljdsbestämningen.⁵⁷

Fredrik Wersäll, f.d. riksåklagare, har pekat på det faktum att även om artbrott i grunden var en lagstiftningsfråga, så har domstolarna tenderat att hänföra brott till artbrottskategorin. Så har skett, skriver han, trots att denna ordning inte uttryckts explicit i förarbeten till den aktuella bestämmelsen. Wersäll exemplifierar med det prejudicerande rättsfallet NJA 2006 s.339.⁵⁸

Straffrättsprofessorerna Nils Jareborg och Josef Zila skriver att ett sätt att utläsa vilka brott som anses vara artbrott är att ta ledning av påföljdsstatistiken. På så sätt kan man se vilka brott som leder till fängelse trots att straffvärdet inte motiverar fängelse. Fängelsefrekvensen tilldelar i så fall brottstypen ”artvärdet”. Jareborg och Zila menar dock att det finns avgörande invändningar mot att bestämma artvärdet utefter statistiken.⁵⁹

En av dessa invändningar är att statistiken är ett resultat av vad domstolarna gör och deras handlande behöver inte nödvändigtvis vara ”rätt” på det sätt

⁵⁶ Ibid. s.160.

⁵⁷ Borgeke, Martin, Brottsens art - några tankar kring en svårgripbar företeelse, SvJT s. 220f. <<http://svjt.se/svjt/1999/218>>, besökt 2017-05-21.

⁵⁸ Wersäll, Fredrik, Är loppet kört för en reformering av påföljdssystemet? SvJT 3016 s.194. <<http://svjt.se/svjt/3016/190>>, besökt 2017-05-21.

⁵⁹ Jareborg och Zila (2014) s.141.

att motiveringen bakom är hållbar. De skriver att trots att beslutsfattande ofta bygger på tradition och vana, skedde på 90-talet stora förändringar av användningen av fängelsestraff. Därför anser de inte den förklaringen vara övertygande.⁶⁰

⁶⁰ Ibid.

4 Djurplågeri och artbrottsfrågan

I tidigare rättsfall har man angett djurplågeri som artbrott. I RH 1993:94 kom rätten exempelvis fram till att med hänsyn främst till brottets art kunde ingen annan påföljd än fängelse komma i fråga. Man ansåg att djurplågeri var ett artbrott även i RH 1992:9 och senast i RH 2005:80 uttalade rätten att djurplågeri, som har ett högre straffvärde än böter, är ett brott av sådan art att fängelse normalt ska utdömas.

I rättsfallet NJA 2006 s. 339 ansåg dock HD i ett fall av djurplågeri att brottslighetens art inte utgjorde skäl för fängelse. Detta trots att underrätterna i fallet talade om djurplågeri som artbrott. Detta fall är prejudicerande och Åklagarmyndigheten hänvisar till målet i sin tillsynsrapport, när de skriver om rättsfall att beakta vid bedömningen av djurplågeri och brott mot djurskyddslagen.⁶¹

4.1 Påföljdsstatistik

I NJA 2006 s.339 uttalade HD:

”Något stöd för att det skulle finnas någon fast praxis enligt vilken djurplågeri i allmänhet skulle vara ett sådant brott som skall föranleda fängelse även när det inte har ett särskilt högt straffvärde (s.k. artbrott) finns inte. Av allmänt tillgänglig statistik framgår tvärtom att villkorlig dom och skyddstillsyn är klart vanligare som påföljd än fängelse.”

4.1.1 Rättens bedömning av djurs lidande

En viktig bedömningspunkt som påverkar påföljden är hur domstolarna värderar djuren och deras lidande. Följande rättsfall exemplifierar hur rättens värderande av lidandet speglar påföljden. I mål nr B 10264-10 hade

⁶¹ Utvecklingscentrum Malmö, Tillsynsrapport 2013:2, Djurplågeri och brott mot djurskyddslagen, <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/rapporter/tillsynsrapporter/tillsynsrapport_2013_02_djurplageri_och_brott_mot_djurskyddslagen.pdf>, besökt 2017-05-21.

en man, efter att ha bitit ihop tänderna runt en mus huvud och sedan skilt musens huvud från kroppen genom att slita i muskroppen, endast fått ett lågt bötesstraff. HovR argumenterade att lidandet måste ha varit kortvarigt, trots att länsveterinär vittnade om motsatsen. Ett lågt bötesstraff reflekterade alltså rättens bedömning av lidandet musen utsatts för.

Anette Cedergren skriver om en dom där rätten haft en mycket cynisk syn på djurs värde, vilket också reflekterats i påföljden. I målet hade GM blivit dömd för djurplågeri efter att ha underlåtit att ge foder och vatten till 30 möss i två veckor. Rätten uttalade att: *”Med hänsyn till att mössen var avsedda som reptilföda finner tingsrätten att påföljden kan stanna vid böter”*.⁶²

Diesen hävdar att domstolar har svårt att hantera det lidande djur utsätts för, om djuren inte har påvisbara skador, och att praxis allt för sällan använder rekvisitet psykiskt lidande.⁶³ I förarbete till djurskyddslagen uttrycktes att något förtydligande i lagtexten avseende att psykiskt lidande inbegreps inte var nödvändigt utan underförstått.⁶⁴ Utredaren till en ny djurskyddslag anser det dock angeläget att tydliggöra att psykiskt lidande innefattas i lidandebegreppet.⁶⁵ Detta tyder på att rätten inte inräknar psykiskt lidande i den omfattning man borde i bedömningen av djurens lidande.

4.1.2 Kritik mot vanvårdspraxis

F.d. överåklagare Sven Erik Alhem och veterinär Johan Beck-Friis har i en debattartikel från 2014 uttryckt att domstolarna bör utdöma straff som står i proportion till lidandet djuren orsakas i vanvårdsfall. De anser att djuren är i behov av en tuffare rättslig syn på allvaret i djurplågerifall. De menar framförallt att djurens lidande undervärderas i vanvårdsfallen till förmån för

⁶² Cedergren (2011) s.71, se Stockholms TR avdelning 14 A:3, DB 623/1922.

⁶³ Diesen (2016) s.93.

⁶⁴ Prop. 1987/88:93 s.50.

⁶⁵ SOU 2011:75 s.97.

GMs personliga förhållanden.⁶⁶ Enligt praxis ska vanvårdsfallen bedömas mildare än misshandelsfallen och därför leder dessa sällan till fängelse. Vanvårdsfallen är nämligen ofta en följd av GMs ohälsa, förklarar åklagare Jakob Holmberg. GM har ofta ”tappat fotfästet” och därför inte gett djuren den skötsel som krävs. Uppsåtet och skadorna anses inte lika allvarliga i dessa fall enligt praxis.⁶⁷

Alhem och Beck-Friis illustrerar dock med följande exempel hur domstolen missbedömer straffvärdet i vanvårdsfall. I fallet⁶⁸ dömdes endast ut villkorlig dom och 110 dagsböter för vad domstolen ansåg vara ett ”mycket allvarligt fall av djurplågeri”. En inspektör fann 36 döda kor och kvigor samt minst tio döda hönor utan foder och rent vatten i en ladugård full med gödsel. Två avmagrade nötkreatur fick avlivas på plats. Av länsstyrelsens utredning framkom därutöver fler missförhållanden.⁶⁹

Djurhållaren hade inte tillkallat veterinär och hade undvikit ladugården med det trasiga utgödslingssystemet, för att det blev honom övermäktigt. Trots detta hade han arbetat vidare i stort sett på heltid med mjölkkor på annan närliggande ladugård. Djuren hade utsatts för långvarigt och synnerligen svårt lidande, fysiskt och psykiskt, men rätten tog hänsyn till djurhållarens uppgivna personliga krissituation. Följaktligen ansågs mannen inte uppenbart likgiltig inför djurens situation, eller att ha uppträtt särskilt hänsynslöst mot djuren.⁷⁰

⁶⁶ Alhem, Sven-Erik, Beck-Friis, Johan, ”Domstolarna bör ta djurplågeri på större allvar”, SvD Debatt, < <https://www.svd.se/domstolarna-bor-ta-djurplageri-pa-storre-allvar> >, besökt 2017-05-21.

⁶⁷ Hörlin, Katarina, ”Åklagare: Inför grovt djurplågeri” Tidningen Djurskyddet, <<http://tidningen.djurskyddet.se/2016/06/aklagare-infor-grovt-djurplageri/>>, besökt 2017-05-21.

⁶⁸ Ångermanlands tingsrätts dom i mål B 3074-11.

⁶⁹ Alhem, Sven-Erik, Beck-Friis, Johan, ”Domstolarna bör ta djurplågeri på större allvar”, SvD Debatt, < <https://www.svd.se/domstolarna-bor-ta-djurplageri-pa-storre-allvar> >, besökt 2017-05-21.

⁷⁰ Ibid.

4.1.3 NJA 2006 s.339

Det finns många likheter mellan ovan vanvårdsfall som kritiserats och det prejudicerande fallet NJA 2006 s.339. En väsentlig likhet är att i båda fallen anförde GM att denne inte orkat med sin situation, men samtidigt arbetat vidare parallellt på annan gård. I båda fallen var djurens lidande stort och GM var införstådd med detta, men hade likväl inte tillkallat veterinär eller bett om hjälp.

I NJA 2006 s.339 hade GM, som höll nötkreatur för köttproduktion, av underlåtenhet orsakat djuren ”omfattande lidande”, som HD uttryckte det. Vid en oanmäld inspektion framkom att elva djur självdött och sju av dem låg kvar bland de 33 levande. Endast fem av de levande djuren kunde skickas på normal slakt och resterande fick avlivas på plats. Djuren stod i decimeterdjup gödselsörja, vilket gjort att de undvikit att lägga sig ner, vilket fått till följd att de överbelastat sina leder. GM hade underlåtit att tillkalla veterinär. Han hade inte heller gett djuren tillräckligt med vatten eller foder och utgödslingen fungerade inte.

Mannen hade parallellt med sin egen verksamhet, vilken han delvis sålde, arbetat på en annan gård, enligt honom för att klara sin ekonomiska situation. Gödselutkastaren fungerade inte och han fick inte rätsida på den, men han ville inte be om hjälp hävdade han. Han anförde vidare att han hade haft för avsikt att få rätsida på maskinen men att han efterhand blivit apatisk. Han gjorde gällande att han under lång tid hade arbetat för mycket.

I TR och HovR hänvisades till djurplågeri som artbrott, men i HovR bestämdes påföljden till villkorlig dom med samhällstjänst. Riksåklagaren överklagade och yrkade att HD skulle döma GM till minst sex månaders fängelse.

I HD konstaterades att vanvården avsett ett stort antal djur och att djuren utsatts för ett betydande lidande under lång tid. HD förklarade dock att stor hänsyn skulle tas inte bara till de objektiva omständigheterna utan även de

subjektiva, i enlighet med 29:1 BrB. HD menade att inte sällan är de subjektiva omständigheterna av större betydelse för bedömningen. Rätten tog då ännu större hänsyn än tidigare instanser till de personliga omständigheter GM anfört till sitt försvar.

4.2 Utbredning, mörkertal och ökning

En annan invändning i NJA 2006 s.339 mot att djurplågeri i allmänhet skulle anses som artbrott, var att *”Det inte heller framkommit att djurplågeri skulle ha ökat i sådan omfattning, eller att några andra förhållanden inträtt, att detta skulle kunna ge anledning till en sådan bedömning”*.

4.2.1 Brottets natur

Striwing nämner några anledningar till varför djurplågeri är svårupptäckt. Djuren saknar förmåga att föra sin egen talan, att vittna och att påkalla uppmärksamhet. En annan viktig anledning till varför det är så svårupptäckt är att djurplågeri oftast begås i situationer där GM kan kontrollera både offret och brottsplatsen. Brottsplatsen är dessutom oftast skyddad genom rättsregler. Vem som helst kommer nämligen inte åt stallet, ladugården eller än mindre djurhållarens bostad. Det är än svårare att kontrollera sällskapsdjuren som befinner sig i privata bostäder. Det har ansetts oförenligt med den enskildes integritet att göra rutininspektioner i hemmen. Det krävs att det finns misstanke om djurplågeri för inspektion. Vad gäller övriga djurs rutininspektioner, är det inte heller alltid så att tillsynsmyndigheternas inspektion sammanfaller med tidpunkten då brottet begås.⁷¹

4.2.2 Statistik

Kriterier för artbrott är bl a ökad utbredning av viss brottslighet eller om brottsligheten antagit mer elakartade former. Kriminalstatistiken används

⁷¹ Striwing (1987) s.174.

främst för att belysa brottsligheten i olika avseenden.⁷² Denna statistik behöver dock inte ge en helt rättvisande bild av den totala förekomsten av vissa brottstyper. Detta beror på att statistiken i sin tur är beroende av bl a anmälningsbenägenhet, mörkertal, upptäcktsrisk, brottsbekämpande myndigheters resurser och prioriteringar.⁷³

I BRÅs ”Konsten att läsa statistik” förklaras att när det gäller att utläsa utvecklingen av den faktiska brottsligheten, påverkas denna mycket av den brottsbekämpande myndighetens prioritering av insatser. Det är en extra viktig faktor när det gäller spanings- och ingripandebrott, som i stort sett enbart upptäcks genom kontrollinsatser från polis eller andra myndigheter.⁷⁴

4.2.3 Djurskyddskontrollen

Samma år som det prejudicerande rättsfallet från 2006 utkom, presenterades i en rapport från Djurskyddsmyndigheten att det förekom allvarliga brister i den offentliga djurskyddskontrollen, avseende bl a kontrollernas omfattning, kvalitet och resurser.⁷⁵ Utredaren i SOU 2011:75 belyser kontrollmyndigheters centrala och viktiga roll. Deras iakttagelser och dokumentation är mycket viktiga för åklagare eftersom de behöver en detaljerad utredning till sin brottmålsprocess.⁷⁶

I proposition 2007/08:63 skrev man dock att man såg återkommande brister i den offentliga djurskyddskontrollen, trots försök till förbättringar. Bristerna gällde bl a likvärdigheten i den kommunala kontrollen, och möjligheten att garantera att EU-bestämmelser om offentlig kontroll efterlevdes.⁷⁷ Resurserna för kontrollerna var vidare otillräckliga. Det fanns brister dels i hur kontrollerna utfördes, dels i personalens kompetens, samt

⁷² BRÅ, Konsten att läsa statistik om brottslighet, Rapport 2006:1, s.7<
https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800011221/1371914726868/2006_konsten_lasa_statistik.pdf>, besökt 2017-05-21.

⁷³ Ibid. s.66, 71, 76.

⁷⁴ Ibid s.76.

⁷⁵ Prop. 2007/08:63 s.22.

⁷⁶ SOU 2011:75 s.804.

⁷⁷ Prop. 2007/08:63 s.1.

även i kommunernas samarbete med veterinärer.⁷⁸ Regeringen föreslog därför att länsstyrelsen skulle överta kontrollen av djurskyddet från kommunerna.⁷⁹ År 2009 förstatligades tillsynen för djurhållningen.⁸⁰

Efter reformen gjorde Statskontoret en utvärdering av kontrollverksamheten och kom fram till att den utvecklats avsevärt och att den ”trots uppenbara brister” höll en högre nivå. Man skrev bl a att antalet kontroller minskat men att antalet ingripanden ökat. Länsstyrelserna hade tagit itu med många svåra fall som inte upptäckts eller lämnats utan åtgärd av den kommunala kontrollen.⁸¹ När länsstyrelserna tog över, började de kontrollera djurhållare i kommuner som tidigare inte haft någon djurskyddskontroll. Antalet förelägganden ökade; år 2007 angavs 1071 förelägganden, år 2010 var siffran 1452 stycken. Antalet omhändertaganden ökade även markant, från år 2007 då 416 omhändertaganden angavs och år 2010 var siffran 970 stycken.⁸²

4.2.4 Djurplågeriets ökning – med sadistiska förtecken

Polismyndigheten har även informerat utredaren i SOU 2011:75 att allvarliga former av djurplågeri ökat, och att det börjat anta sadistiska förtecken.⁸³ Även antalet brott mot djurskyddslagen och djurplågeri ökade. Vad gällde brott mot djurskyddslagen steg siffran år 2008 från 343 till 477 år 2010. När det gällde djurplågeri enligt brottsbalken steg siffran samma år från 636 till 764.⁸⁴

Det bör uppmärksammas att utredaren kom till slutsatsen att det bör övervägas om djurskyddsbrott bör bedömas som artbrott.⁸⁵ Dock påpekas att

⁷⁸ Ibid. s.21f.

⁷⁹ Ibid s.23.

⁸⁰ SOU 2011:75 s.377.

⁸¹ Statskontoret, Djurskyddskontrollens utveckling, 2011:23, s.7, <<http://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2011/201123.pdf>>, besökt 2017-05-21.

⁸² Ibid. s.37f.

⁸³ SOU 2011:75 s.837.

⁸⁴ SOU 2011:75 s.794f.

⁸⁵ Ibid. s.838.

brott mot djurskyddslagen inte kan bli ett artbrott om inte djurplågeri anses som ett artbrott, eftersom det senare är ett allvarigare brott.⁸⁶ Detta tyder på att utredaren efter undersökning av djurens omständigheter anser att djurplågeri generellt borde anses som ett artbrott.

4.2.5 Fortsatt mörkertal

Det finns fortfarande problem med djurskyddskontrollen efter förstatligandet. Utredaren kommenterade vidare i den statliga utredningen 2011 att man såg vissa brister i kontrollerna även efter förstatligandet. Man hade inte tillräckligt med pengar, och verksamheten och behandlingen av djurhållarna var inte helt likvärdig och rättssäker.⁸⁷

År 2015 skiljde sig förutsättningarna fortfarande mycket över landet avseende verksamheten och effektiviteten av kontrollarbetet. Bristerna i djurhållningen av lantbruksdjur samt antalet beslut om omhändertaganden hade generellt minskat jämfört med tidigare år, medan däremot antalet beslut och ärenden ökat (förelägganden, djurförbud, åtalsanmälningar). Man såg ett behov av att begränsa resurserna på anmälningsärenden eftersom många var utan anmärkning.⁸⁸ Bristerna hos sällskaps- och hobbydjur var desamma som tidigare. Eftersom länsstyrelsen gör de flesta kontrollerna efter anmälningar, blir resultatet inte representativt för katt- eller hundhållning.⁸⁹

4.2.6 Sekretessen inom hälso- och sjukvården

Enligt gällande rätt finns en sekretess inom hälso- och sjukvården avseende uppgifter om enskildas hälsotillstånd och andra personliga förhållanden.⁹⁰

⁸⁶ Ibid. s.803.

⁸⁷ Ibid. s.377.

⁸⁸ Jordbruksverket, Djurskyddskontrollen 2015, En redovisning av länsstyrelsernas arbete, 2015, s.1-2.

<<http://www.jordbruksverket.se/download/18.12c4e583154632873afdc9ea/1462112805056/Redovisning+av+l%C3%A4nsstyrelsernas+djurskyddskontroll+under+2015.pdf>>, besökt 2017-05-21.

⁸⁹ Jordbruksverket, Djurskydd 2015-2016 – Hur Sverige utvecklar och stärker djurskyddet, s.22.<<http://www2.jordbruksverket.se/download/18.240d513b1546b53868e45ba4/1462117629899/ovr388.pdf>>, besökt 2017-05-21.

⁹⁰ För genomgång av gällande ordning se 2016/17:KU15 s.29f.

Denna bidrar till mörkertalet. Djurens rätt och Svenska Kattskyddsförbundet har bl a uppmärksammat detta genom förslaget Lex Maja. Katten Maja svalt ensam ihjäl i lägenheten sedan hennes matte åkt in på sjukhus. Hemtjänsten kände till att Maja fanns kvar i lägenheten, men sekretessen förhindrade hemtjänsten att kontakta någon myndighet om detta.⁹¹

På grund av sekretessen som råder har det från många håll föreslagits sekretessbrytande klausuler för att möjliggöra för hälso- och sjukvårdspersonal samt socialtjänsten att lämna vidare uppgifter om djurskyddsproblem till berörd kontrollmyndighet. KU föreslog i ett betänkande till riksdagen att uppmana regeringen att komma med förslag om sekretessbrytande bestämmelse för att möjliggöra detta.⁹² Riksdagen biföll utskottets förslag till riksdagsbeslut den 3 maj 2017. Motion⁹³ från från bl a Birgitta Ohlsson och Christina Örnebjär röstades därmed igenom.⁹⁴

4.3 Kriminalpolitiskt intresse

4.3.1 Våldssambandet

Motionen belyser också det starka sambandet mellan våld mot närstående och våld mot djur i misshandelsrelationer. Detta samband menar motionärerna påvisar vikten av att djurplågeri upptäcks. När djuret far illa försvåras situationen för den misshandlade parten, som med omsorg om djuret inte vågar lämna relationen. Därför är det av största vikt att berörda myndigheter; socialtjänsten, hemtjänsten m fl., samarbetar med djurskyddsinspektörer.⁹⁵

Motionen hänvisar vidare till Carin Holmbergs studie ”Med husbondens röst: om våld mot djur i misshandelsrelationer” från år 2004, vilken visar att

⁹¹ Nilsson, Peter, Djurens rätt, ”Idag blev Lex Maja verklighet” 2017, <<https://www.djurensratt.se/blogg/idag-blev-lex-maja-verklighet>>, besökt 2017-05-21. Jmf Nilsson, Peter, Djurens rätt, ”Lex Maja kan bli verklighet” 2017, <<https://www.djurensratt.se/blogg/lex-maja-kan-bli-verklighet>>, besökt 2017-05-21.

⁹² 2016/17: KU15.

⁹³ Se motion 2015/16:543.

⁹⁴ Riksdagsskrivelse 2016/17:243.

⁹⁵ Motion 2015/16:543.

många djur far illa i våldsrelationer. Hennes rapport utgjordes av enkäter som skickades ut till brottsofferjourer och kvinnojourer i Sverige. Liknande studie hade gjorts i USA bland de största kvinnojourerna i 49 delstater. I den amerikanska studien framkom att i 85% av fallen hade kvinnor på jourerna berättat om våld mot sällskapsdjuret. 63% av barnen som kom till jourerna hade pratat om djurmisshandel. 83% av kvinnojourerna hade sett ett samband mellan våld mot kvinnor och våld mot djur.⁹⁶ Skillnaderna gällande förekomsten av våld mot djur i misshandelsrelationer visade sig inte bli stora länderna emellan.⁹⁷

I den svenska studien framkom bl a att i 66 av 87 kvinnojourer hade kvinnorna som vände sig till jourerna erfarenhet av att mannen utsatt sällskapsdjuret för våld.⁹⁸ I 69 jourer ansågs det finnas ett samband mellan mannens misshandel av kvinnan och att familjens husdjur utsattes för våld eller vanvård.⁹⁹ 66 av jourerna hade erfarenhet av att kvinnan inte vågade lämna mannen p g a oro för djurets säkerhet.¹⁰⁰

Genom en öppen fråga i enkäten framkom att det främst är kvinnans eller barnets djur som används för att psykiskt misshandla den andra parten i relationen. Många kvinnojourer skrev om hur mannen dödat familjens djur. De exemplifierade med katter som slängts från balkonger; hur katters och fåglars nackar knäckts; att valpar slängdes i väggen samt grovt misshandlade djur som tvingats avlivas.¹⁰¹

I några fall framkom att mannen våldfört sig sexuellt på djuret eller tvingat kvinnan att utföra sexuella handlingar med djuret. Barnen är ofta nära djuren och identifierar sig med djuret. I flera fall hade mannen hotat att döda eller faktiskt dödat barnens djur. Det berättades återkommande hur kvinnan fått återvända till mannen för att barnen varit så oroliga för det kvarlämnade

⁹⁶ Ascione, Weber & Wood (1997) s.212.

⁹⁷ Holmberg (2004) s.33f.

⁹⁸ Ibid. s.21.

⁹⁹ Ibid. s.23.

¹⁰⁰ Ibid. s.23.

¹⁰¹ Ibid. s.28f.

djuret.¹⁰² Alla slags djur var inblandade i enkätsvaren. En del skrev att djurmisshandeln i vissa fall sågs som en del i en upptrappad våldsspiral, där djurmisshandeln tolkades som en stark varningssignal för ökat grövre våld mot kvinnan.¹⁰³

Christian Diesen och Eva F. Diesen förklarar att i samband med att djuren börjat erhålla status som familjemedlemmar, har insikten ökat om detta våldssamband. De hänvisar till amerikansk forskning, ”The Link”, som uppmärksammade detta samband. Genom att sammanställa forskning på området försöker man synliggöra och sprida kunskap om våldssambandet. I vissa länder använder man sig av denna kunskap för att tidigt upptäcka, förebygga och utreda våld i nära relationer och mot djur. Dock skriver de att i Sverige bidrar den juridiska statusen djur har till att djuren inte prioriteras i svenska rättssystemet och straffvärdet blir lågt, och att de osynliggörs och underskattas i riskbedömningar i våldsrelationer.¹⁰⁴

4.3.2 Brister i polisiära rutiner

Christian Diesen och Eva F Diesen undersökte hur de svenska polisiära rutinerna i familjevålds- och sexualbrottsärenden såg ut, runt tiden för det prejudicerande avgörandet, i Stockholms län (2006) samt i Uppsala län (2009). De undersökte om det fanns rutiner för frågor om eller rapportering kring djur i familjen vid anmälda brott mot kvinnor och barn. Några sådana rutiner framkom inte på ställena de undersökte, utan det hängde främst på om de utsatta själva berättade om våld mot djur. De fann i materialet att i flera övergreppsärenden berättade kvinnan och barnet att det fanns husdjur och att partnern kunde misstänkas för eller utsatte djur för våld.¹⁰⁵

¹⁰² Ibid. s.29f.

¹⁰³ Ibid. s.30f.

¹⁰⁴ Diesen, Christian och Diesen, Eva F. (2013) s.333ff.

¹⁰⁵ Diesen, Christian och Diesen, Eva F (2013) s.338.

4 Analys och slutsats

I det prejudicerande rättsfallet NJA 2006 s.339 bedömde HD att djurplågeri som regel inte är ett artbrott med presumtion för fängelse. Under uppsatsens gång har jag undersökt om det funnits goda rättsliga skäl till att djurplågeri borde ses som artbrott. Nedan redogörs för vad jag kommit fram till.

Enligt förarbete och departementschefens uttalanden motiverar vissa brott fängelse, trots att de inte har särskilt högt straffvärde, dvs artbrott. Det främsta skälet är allmänprevention; för att uppnå en moraltbildande eller förstärkande effekt samt en avskräckningseffekt för att motverka en viss brottstyp. Man ska beakta om brottsligheten antagit mer elakartade former eller blivit mer utbredd, samt om brotten är svåra att förebygga eller upptäcka.

Samma år som HD drog slutsatser kring djurplågeriets omfattning, presenterades i en rapport från Djurskyddsmyndigheten att man återkommande såg allvarliga brister i den offentliga djurskyddskontrollen. Bristerna ledde år 2009 till förstatligandet av kontrollen av djurskyddet.

Efter förstatligandet, som medförde viss förbättring, såg man en statistisk ökning av förelägganden, omhändertaganden, brott mot djurskyddslagen och även djurplågeribrott. Polismyndigheten såg även en ökning av allvarliga former av djurplågeri som börjat anta sadistiska förtecken. Utredaren till en ny djurskyddslag argumenterade att man borde överväga huruvida djurskyddsbrott borde bedömas som artbrott. Han påpekade dock att detta inte kunde ske så länge djurplågeri inte ses som artbrott, eftersom det senare är ett allvarligare brott. Utredaren verkar antyda att djurplågeri borde ses som artbrott.

År 2015 hade kontrollmyndigheterna fortfarande vissa problem med likvärdigheten och rättssäkerheten av kontrollerna. Länsstyrelsen skrev även att kontrollerna, vad gäller sällskaps- och hobbydjur, inte är representativa för hur verkligheten ser ut, eftersom katt- och hundhållnings- kontroller görs efter anmälningar. Detta tyder på ett fortsatt stort problem med mörkertal inom djurplågeri.

Ytterligare en bidragande faktor till mörkertalet som rådde vid tiden för rättsfallet, är att det finns en sekretess inom hälso- och sjukvården avseende uppgifter om enskildas hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Det har föreslagits sekretessbrytande klausuler för att möjliggöra för hälso- och sjukvårdspersonal samt socialtjänst att lämna vidare uppgifter om djurskyddsproblem till berörd kontrollmyndighet. KU föreslog ett sådant till riksdagen. Förhoppningen är att man i framtiden lättare ska kunna upptäcka och rädda djur som far illa. Detta är extra viktigt då man efter att ha kontaktat kvinnojourer och brottsofferjourer sett ett starkt samband mellan djur som far illa och människor som far illa i våldsrelationer.

I artbrottsbegreppet har man tolkat in även andra kriminalpolitiska intressen än de direkt brottsförebyggande, hävdar riksåklagare Perklev. Han menar att man vill kunna bekräfta eller påverka en attitydförändring i samhället över tiden vad gäller vissa brott, och att artbrottskonstruktionen bl a har just detta syfte. I KU:s förslag, som röstades igenom, lades fokus på det starka våldssambandet mellan djur som far illa och människor som far illa i våldsrelationer. Detta gör det extra viktigt att berörda myndigheter samarbetar med djurskyddsinspektörer.

I en svensk studie skickades enkäter ut bl a till kvinnojourer. Det visade sig att i 66 av 87 kvinnojourer hade kvinnorna som vände sig till jourerna erfarenhet av att mannen utsatt husdjuret eller sällskapsdjuret för våld. I 69 jourer såg man ett starkt samband mellan att kvinnan misshandlades och att husdjuret utsattes för våld eller vanvård. Enligt 66 jourer hade man erfarenhet av att kvinnan inte vågade lämna partnern p g a oro för djurets

säkerhet. I vissa länder använder man sig idag av kunskapen om våldssambandet för att tidigt upptäcka, förebygga och utreda våld i nära relationer. Dock har djurens status i Sverige bidragit till att de osynliggjorts och underskattats i riskbedömningar i våldsrelationer. Efter undersökningar gjorda år 2006 och 2009 i vissa delar av Stockholm och Uppsala, såg man också att de polisiära rutinerna var obefintliga för att upptäcka om djuret for illa i anmälda brott mot kvinnor och barn.

Den statliga utredaren för en ny djurskyddslag fastslog att djurens välmående är viktig för folkhälsan, vilket utgör ytterligare ett incitament att skärpa synen på djurplågeri. Vissa djurarter har börjat få status som familjemedlemmar. Skyddsintresset för djurplågeri är också samhällets intresse av att djuren behandlas väl enligt lagen. Djuren omfattas inte av målsägandebegreppet. De saknar därför talerätt, parts- och process-behörighet. Eftersom djur enligt vår lagstiftning huvudsakligen ses som saker kan de utsättas för brott, men behandlas likväl inte som brottsoffer/målsägande. Djuren befinner sig därför i en synnerligen utsatt brottsofferställning, i avsaknad av möjlighet att hävda sin rätt. Samtidigt är samhället beroende av att djuren behandlas väl.

I Sverige bidrar den juridiska statusen djur har till att djuren inte prioriteras i svenska rättssystemet, och att straffvärdet blir lågt. Påföljdsstatistiken utgjorde ett av argumenten mot djurplågeri som artbrott i NJA 2006 s.339, för att fastslå att djurplågeri i allmänhet inte ska anses som artbrott. HD menade att det därför inte fanns någon fast praxis på att djurplågeri i allmänhet skulle vara ett sådant brott som föranledde fängelse.

I min utredning har det dock framkommit att i rättsfall där domstolen haft en cynisk syn på djurs lidande har detta återspeglats i påföljden. Domstolar har i vissa fall även haft svårt att värdera lidandet, framförallt om inte djuren har påvisbara skador. Praxis har också visat att man sällan dömer för psykiskt lidande. Utredaren till en ny djurskyddslag har ansett det nödvändigt att tydliggöra att psykiskt lidande inbegrips i rekvisitet.

En praxis har också utvecklats där domstolarna dömer vanvårdsfall mildare än misshandelsfall. Överåklagare Alhem och expertveterinär Beck Friis argumenterar att detta lett till att djurens lidande undervärderas till förmån för GM, och att djuren är i behov av en tuffare rättslig syn på allvaret i vanvårdsfallen. De exemplifierar med ett typiskt vanvårdsfall, i vilket endast utdömdes villkorlig dom och böter trots att det var ett ”mycket allvarligt fall av djurplågeri”. Fallet har många likheter med NJA 2006 s.339.

I båda fallen ser HD till GMs situation framför djurens lidande. GM har funnit situationen övermäktig, men har likväl arbetat vidare på annat håll. GM har varit medveten om det lidande djuren utsatts för men inte tillkallat hjälp. Man kan alltså argumentera att GMs situation sattes före djurens lidande, och att HD missbedömde straffvärdet i NJA 2006 s.339.

Avslutningsvis anser jag att min utredning visat att djurplågeri är utbrett, har antagit mer elakartade former och har ökat sedan rättsfallet NJA 2006 s.339, då HD drog slutsatser baserat på statistik som var allvarligt bristfällig och icke rättvisande. Vidare är djurplågeri svårupptäckt, viktigt att förebygga både för en god folkhälsa samt till förebyggande av våld i nära relationer. Jag anser därför att det finns goda rättsliga skäl till att djurplågeri borde betraktas som artbrott med presumtion för fängelse.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1986:14 (Påföljd för brott 2, om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m m).

SOU 2011:75 (Ny djurskyddslag)

Propositioner

Prop. 1972:122 (Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken)

Prop. 1987/88:93 (Om djurskyddslag m.m.)

Prop. 1987/88:120 (om ändring i brottsbalken m.m.).

Prop. 1997/98:96 (Vissa reformer av påföljdssystemet).

Prop 2001/02:189 (En ny djurskyddsmyndighet)

Prop. 2007/08:63 (Djurskyddskontroll m.m. i statlig regi).

Kommittédirektiv

Dir. 2009:57 (Översyn av djurskyddslagstiftningens utformning och innehåll).

Utskottsbetänkande

2016/17: KU15 (Offentlighet, sekretess och integritet).

Övrigt riksdagstryck

Motion 2015/16:543 Husdjurens situation vid våld i nära relationer, av Birgitta Ohlsson och Christina Örnebjär

Riksdagsskrivelse 2016/17:243

Litteratur

Cedergren, Anette, *Att vara eller inte vara ett brottsoffer – det är frågan!*, Recito förlag, Borås 2011.

Diesen, Christian; Diesen, Eva F. *Övergrepp mot kvinnor och barn – den rättsliga hanteringen*, andra upplagan, Norstedts juridik, Stockholm 2013.

Diesen, Eva, *Djurens juridik*, Wolters Kluwer, Stockholm 2016.

Holmberg, Carin, *Med husbondens röst - Om våld mot djur i misshandelsrelationer*, Kabusa Böcker, Ystad 2004.

Jareborg, Nils, Zila, Josef, *Straffrättens påföljdlära*, fjärde upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm 2014.

Striwing, Helena, *Djurplågeri*, Norstedts förlag, Stockholm 1987.

Striwing, Helena, *Djur som brottsoffer*, Bokförlaget Nya Doxa, Falun 1998.

Artiklar

Ascione, R. Frank, Weber, Claudia and Wood, S. David (1997). "The Abuse of Animals and Domestic Violence: A National Survey of Shelters for Women who are Battered." i *Society & Animals* Vol 5(3), 205-218.

Borgeke, Martin, *Brottets art – några tankar kring en svårgripbar företeelse*, SvJT 1999 häfte 2, s. 218-240. <<http://svjt.se/svjt/1999/218>>, besökt 2017-05-21.

Perklev, Anders, *Artbrotten från praktisk synpunkt*, SvJT 2003 häfte 2, s. 154-167. <<http://svjt.se/svjt/2003/154>>, besökt 2017-05-21.

Wersäll, Fredrik, *Är loppet kört för en reformering av påföljdssystemet?* SvJT 3016 s.190-200. <<http://svjt.se/svjt/3016/190>>, besökt 2017-05-21.

Elektroniska källor

Alhem, Sven-Erik, Beck-Friis, Johan, ”Domstolarna bör ta djurplågeri på större allvar”, SvD Debatt, 2014-02-09. <<https://www.svd.se/domstolarna-bor-ta-djurplageri-pa-storre-allvar>>, besökt 2017-05-21.

Hörlin, Katarina, ”Åklagare: ”Inför grovt djurplågeri”, Tidningen Djurskyddet, Publicerad 2016-06-20.
<<http://tidningen.djurskyddet.se/2016/06/aklagare-infor-grovt-djurplageri/>>, besökt 2017-05-21.

Hörlin, Katarina, ”Detta vill vi se i en ny djurskyddslag”, Tidningen Djurskyddet, Publicerad 2017-04-03.
<<http://tidningen.djurskyddet.se/2017/04/detta-vill-vi-se-i-en-ny-djurskyddslag/>>besökt 2017-05-16.

Kerpner, Joachim, ”Sveriges grymmaste djurplågare, Böter – vanligaste straffet för tortyr”, Aftonbladet, Publicerad 2009-08-25.
<<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article11970858.ab>>, besökt 2017-05-16.

Nilsson, Peter, Djurens rätt, ”Lex Maja kan bli verklighet” 2017,
<<https://www.djurensratt.se/blogg/lex-maja-kan-bli-verklighet>>, besökt 2017-05-21.

Nilsson, Peter, Djurens rätt, ”Idag blev Lex Maja verklighet” 2017,
<<https://www.djurensratt.se/blogg/idag-blev-lex-maja-verklighet>>, besökt 2017-05-21.

Wikén, Johan, ”Här är Sveriges värsta djurplågare”, Metro 2017,
<<http://www.metro.se/artikel/h%C3%A4r-%C3%A4r-sveriges-v%C3%A4rsta-djurpl%C3%A5gare>
(besökt 2017-05-16)>, besökt 2017-05-16.

”Animals no longer considered ’things’ from May”, The Portugal News Online, Publicerad 2017-03-09.
<<http://www.theportugalnews.com/news/animals-no-longer-considered-things-from-may/41295>>, besökt 2017-05-21.

Övrigt material

BRÅ; rapport 2006:1, Konsten att läsa statistik om brottslighet,
<https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800011221/1371914726868/2006_konsten_lasa_statistik.pdf>, besökt 2017-05-21.

Jordbruksverket, Djurskyddskontrollen 2015, - En redovisning av länsstyrelsernas arbete, 2015,
<<http://www.jordbruksverket.se/download/18.12c4e583154632873afdc9ea/1462112805056/Redovisning+av+l%C3%A4nsstyrelsernas+djurskyddskontroll+under+2015.pdf>>, besökt 2017-05-21.

Jordbruksverket, Djurskydd 2015-2016 – Hur Sverige utvecklar och stärker djurskyddet,
<<http://www2.jordbruksverket.se/download/18.240d513b1546b53868e45ba4/1462117629899/ovr388.pdf>>, besökt 2017-05-21.

Statskontoret, Djurskyddskontrollens utveckling, 2011:23,
<<http://www.statskontoret.se/upload/Publikationer/2011/201123.pdf>>,
besökt 2017-05-21.

Tillsynsrapport 2013:2, Djurplågeri och brott mot djurskyddslagen, Utvecklingscentrum Malmö, januari 2013, <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/rapporter/tillsynsrapporter/tillsynsrapport_2013_02_djurplageri_och_brott_mot_djurskyddslagen.pdf>, besökt 2017-05-21.

Rättsfallsförteckning

NJA 2006 s.339

NJA 1992 s.190

NJA 2001 s.65 I

RH 1993:94

RH 1992:9

RH 2005:80

Mål B 10264-10

Mål B 3074-11